

Szabó Gábor

...és egyéb történetek

Dragomán György: Rendszerűjra

Dragomán György új könyve, mint ezt a fülszövegből megtudjuk, tizenöt év novella-termését rendezi, válogatja köteté.

A regényeivel valóban jól megérdemelt hírnevet kivívó szerző ezzel immár második novelláskötetét jelenteti meg, és a *Rendszerűjra* rövid szövegei – csakúgy, mint az *Oroszlánkórus* történetei – ismét azt az érzést keltik bennem, hogy az írások jó része Dragomán (még) meg nem valósított regényötleteinek szilánkjai, szinopszisa, ügyes kézzel felskiccelt vázlata.

Dragomán regényformáló eljárásait alapvetően határozza meg a rövid formák domináns elemekként történő bravúros felhasználása: leginkább *A fehér király*, de a *Máglya* poétikai szerkezete is ezeknek a novellisztikus epizódoknak, önmagukban is értelmezhető mikrotörténeteknek az összefűzésén nyugszik. E regények jelentőségét, világképző erejük intenzitását ugyanis részben épp a kis formák motivikus összejátszása, párbeszédbe állítása, szinte zenei szerkezetté komponálása adja. A regények különböző pontjain felvillanó párhuzamosságok, motivikus rímek, sejtetések, behelyettesíthetőségek folyamatosan gazdagítják, töltik meg új értelemmel a művek egymásba indázó történetszálait, összefüggések, nyomok és minduntalan megfejtésre váró jelek fel-felbukkanó hálózataként látatva a regényvilág alakulását. Ez a kompozíciós elv természetesen a regényekben formát öltő világkép metaforája is: az egyszerre elszigetelt, ám ugyanakkor egy nagyobb egység számos halmazába tagolódó történetsemcsék jelentésmódosulásai, a töredezettségükben is a folytonosságba csatlakozó jelenetek, a nem minden esetben egyértelműen megfejthető, ám épp homályosságukban jelentéssé váló kapcsolódások egyképpen Dragomán legfontosabb témájának, a rendszer és az egyén, hatalom és alávetettség, autonómia és betagozódás, elszigetelődés és feloldódás, szabadság és elnyomás bonyolult, nem minden esetben szétszalazható *egzisztenciális és hatalomelméleti* problémáinak hordozói. A mindig valamiféle hatalompolitikai térben játszódó regények az identitás megszerzését vagy elvesztését a küzdelemhez kapcsolják; a mikro- és makrorendszerek közti átjárások és konfliktusok az autonóm létezés megszerzésének lehetséges járatait, esélyét ígérik, míg a hangsúlyozottan labirintikus terek és a hasonlóképp útvesztőként kígyózó mondatok ennek lehetetlenségével szembesítenek.

A *Rendszerűjra* másfél évtized alatt íródott történetei érthető – bár kissé zavaró – módon meglehetősen eklektikus nyelvi-poétikai megalkotottságúak. Ezzel együtt tulajdonképpen szinte egytől egyig elhelyezhetők a személyes szabadság kérdéskörének imént érintett *tematikus* keretei közt, ám a novellák a regényforma extenzivitása, az egymást újrakontextualizáló történetrétegek kompozíciós megoldásainak hiányában legtöbbször mégis nagyon magukra maradnak. Nagyon jól példázza a történetek ilyesféle esendő-

ségét annak a néhány szövegcsoporthoz az épp ellentétes működése, amelyek egy cím alá rendeződve, az adott téma, ötlet, világtapasztalat vagy létesemény miniciklusokká növesztett sorozatai. A *Lokátorállomás* posztapokaliptikus tájának kísérteties árnyai, a *Gát* víz alatti városának fenyegető szimbolikája a lazán egymáshoz kapcsolódó rövid történetek együttesében finoman rétegződő nézőpontokat egyesítő, gazdag atmoszférájú, a valóságérthetőség és a realitás mezsgyéjén elegánsan egyensúlyozó világokat képesek felépíteni.

Azok a hiányok, sejtelmes elhallgatások, amelyek alapvetően meghatározzák Dragomán poétikáját, az önálló novellák esetében, ha lehet így fogalmazni, meglehetősen *egyértelmű* hallgatásokká lesznek azonban. A történetek – formai értelemben értett – zártsága nem teszi lehetővé, hogy újabb és újabb jelentéslehetőségekkel töltsenek fel a szövegek rései; ami a regények világának szerkezeti játékában motívumok gazdag akusztikájú párbeszédévé változik, az itt gyakran meglehetősen üresen kong. Egészen egyszerűen fogalmazva, a *Rendszerújra* novelláinak egy része kevésbé képes érzékeltetni az ábrázolt események mögött felsejlő lehetséges világok extenzivitását, és a szöveget rövidere zárva valamiféle monolitikus értelem lehetőségét kínálja fel az olvasónak. Annak ellenére is, hogy a novellák zárlata sok esetben látványosan nyitva hagyja a szöveget, amely azonban visszautal, visszavezet az elmeséltek egy régebbi mozzanatára, hogy ott magyarázatra lelve végül mégiscsak nyugvópontra juthasson (*Az ikrek; Új lakóhelyünk; Riport* stb.).

A novellazárlatok olykor viszont – alighanem a tizenöt éves alkotói periódus egy másik időszakából – éppen ellenkezőleg, valamiféle szentenciózus, csattanószerű lezárásba torkollnak, amit, azt hiszem, e szövegek szándéka szerint „elgondolkodtatónak” kellene nevezni (*Éhség; Észak; A feltaláló; Medvezsír; Kolonc; Papírpohár* stb.). Ezekben az esetekben talán még inkább tetten érhető a történetekre általában is jellemző erőfelfejtés a mély és vitathatatlan igazságok közvetítésére. A szövegek ilyen értelem intencióját leginkább azoknak az írásoknak az esetében érezhetjük zavarónak, amikor e szándék irányultsága láthatóbbá válik, mint az ezt hordozni, megmutatni, sejtetni hivatott művészi forma, poétikai rend ütőképesége, intenzitása. Néha bizony kínosan banális megoldásokhoz vezet ugyanis ez a törekvés, mint például a *Rabság* című szövegben a börtönigazgató és a rab arcának összetükröztetések az őket elválasztó üvegfalon.

Dragomán egyenes vonalú, többnyire egy élethelyzetet lét- és egzisztenciálfilozófiai absztrakcióvá sűríteni kívánó novellái akkor jók, amikor nem közvetíteni, hanem érzékeltetni akarnak, amikor a szövegből rekonstruálható antropológia, etika, politika stb. inkább megmutatkozik, mintsem iskolamesteri pedantériával bekereteződik. Természetesen a kötetben erre is találhatunk példákat, ilyennek vélem többek között az *Állomás* című történetet. És részben ilyenek azok a szövegek is, amelyekben leginkább megmutatkozik Dragomán nyelvi tehetsége, vagyis azok a nagymonológként hömpölygő beszélyek, amelyeknek hosszú mondatai a lélegzetvétel, vagy épp a zihálás ritmusára komponálódtak, és amelyekben gyakran felidéződik *A fehér király* vagy a *Máglya* elbeszélői hangjának modalitása. A *Puskák vagy galambok* című – Tatay Sándor egykoron híres ifjúsági regényének címét parafrázáló – groteszk például minden további nélkül olvasható *A fehér király* pszeudorészleteként. (Nem tudom, hogy az *Átváltozás* című novella Kafka-átírata mellett a kötet egyik leggyengébb írása, az *Atkelés* mennyiben tekintendő tudatos cím-parafrazisnak, mindenesetre Mándy azonos című, csodálatos novellája nem érdemelte meg ezt a kapcsolatot.) De ilyen, szerintem nyelvileg is eltalált nagymonológ a *Téve* stroke-ba fulladó magánbeszéde, vagy a *Menedék* (szintén Dzsátá hangjára komponált) önelűntetett beszédfolyama.

A kötet címadó novellája, a *Rendszerújra* viszont nem csupán remek nyelvi megformáltsága, illetve szerkezeti-poétikai eleganciája miatt kitüntetett darabja a gyűjteménynek,

hanem azért is, mert *in nuce* magába sűríti a novellafüzér legfontosabb tartalmi vonatkozásait: a rabság és szabadság, a rendszer kijátszhatósága és a behódolás, a kiszolgáltatottság és felülemelkedés, az autonómia és az önfeladás, a túlélés vagy az (ön)pusztítás-öneltüntetés választási lehetőségei közti oszcillálás útvonalait. Érdekes – bár az elég eklektikusnak ható válogatás tekintetében talán mélyebb jelentőséggel nem felruházható – jellegzetessége a kötetnek, hogy több szövegben is az agy, az elme erőszakos kisajátítása, uralása válik tárggyá. A személyes kiszolgáltatottság, a közelebről meg nem nevezett hatalmi játékok áldozatául eső „én” agresszív orvosi manipulációja és újraprogramozása izgalmas prózai lehetőségeket rejthet, a *Kavicsok*, a *Kosár* és a *Beavatkozás* akár egy nagyobb lélegzetű prózaforma szövegtömbjeiként is elképzelhetőek.

Dragomán György új, elegyes színvonalú novelláskötete egyrészt ugyan meggyőző a szerző kivételes szituációteremtő képességéről és töretlen mesélőkedvéről, a magam részéről mindazonáltal inkább az író új *regényének* megjelenését várom.

Magvető, 2018